

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในลักษณะของโครงการสาธิตครั้งนี้ ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินและ การประเมินผลโครงการ กับผู้ป่วยนอก กลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือด เพื่อหารูปแบบและแนวทาง ดำเนินงานที่เหมาะสมในระบบการติดตามผลการใช้ยา ทางด้านปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่ง ปัญหา ที่เกี่ยวข้องกับยา อาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา ร่วมกับ การให้คำแนะนำเพื่อป้องกัน และ แก้ไขปัญหา ให้กับผู้ป่วยนั้น สามารถดำเนินการจัดตั้งระบบงานติดตามผลการใช้ยากลุ่มโรคหัวใจ และหลอดเลือดในผู้ป่วยนอก ได้เป็นผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เป็นระบบงานที่มีรูปแบบวิธีการดำเนินงานทุกขั้นตอนเป็นไปตามรายละเอียดที่กำหนดไว้ในคู่มือแนะนำ (ภาคผนวก ก) ผลการดำเนินงานติดตามผลการใช้ยาของผู้ป่วยที่ศึกษา ลุล่วงไปด้วยดี และได้ผลการประเมิน โครงการดังนี้

1. ด้านผลกระทบ พบว่าระบบงานที่จัดตั้งก่อประโยชน์ให้กับผู้ป่วยเกือบครบถ้วนตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ สามารถทำให้ปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่ง ก่อนโครงการซึ่งมีปัญหาเฉลี่ย คนละ 6.39 ปัญหา ลดลงเหลือเพียงคนละ 0.98 ปัญหา หลังโครงการ และมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$) ทางด้านปัญหาที่เกี่ยวกับยาซึ่งเกิดจากผู้ป่วยจัดหามาใช้ เองนั้น ลดลงถึง 3.29 เท่า เมื่อเปรียบเทียบปัญหาที่พบระหว่างก่อนโครงการและหลังโครงการ จากผลการติดตามอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยา พบว่าสามารถพบปัญหาที่ติดตาม เฉลี่ย 29.75 ปัญหา/เดือน มากกว่าที่พบก่อนโครงการ เฉลี่ย 0.83 ปัญหา/เดือน ถึง 35.84 เท่า (จำนวน 119 ปัญหา) และ ยังสามารถทำให้ผู้ป่วยมีความรู้ความเข้าใจ ในการจัดการกับปัญหา อาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาได้มากถึงร้อยละ 83 มีเพียงเป้าหมายเดียวที่ไม่สามารถ ดำเนินงานให้บรรลุตามเกณฑ์ชี้วัดที่กำหนด ได้แก่ การแก้ไขปัญหาปฏิกริยาระหว่างยา จากยาที่

แพทย์สั่งใช้ พบว่า สามารถแก้ไขได้เพียงร้อยละ 21.67 ซึ่งเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ด้วยการแนะนำให้ผู้ป่วยปฏิบัติตาม สาเหตุสำคัญเพราะเภสัชกรผู้ปฏิบัติงานยังไม่ได้ประสานงานกับแพทย์ เพื่อแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง

2. ด้านประสิทธิภาพ พบว่าค่าใช้จ่ายที่ใช้ระหว่างโครงการต่อรายของผู้รับบริการคิดเป็นเงินรายละ 57.52 บาท หรือเท่ากับ 19.17 บาทต่อครั้ง ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับผลกระทบที่ได้รับ และค่าใช้จ่าย/รายของผู้ได้รับผลประโยชน์ในโครงการคิดเป็นรายละ 74.46 บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่น้อยกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (2 เท่าของค่าใช้จ่าย/รายของผู้รับบริการ)

3. ด้านประสิทธิผล พบว่า ผู้ป่วยมีความพอใจกับบริการที่ได้รับถึงร้อยละ 99 และร้อยละ 97 ต้องการให้มีบริการติดตามผลการใช้ยาต่อไป สำหรับแพทย์และพยาบาล จากจำนวนที่สุ่มตัวอย่างทั้งหมดพอใจกับงานที่ฝ่ายเภสัชกรรมได้เปิดบริการในระบบงานที่จัดตั้งนี้ให้กับผู้ป่วย

4. ด้านความก้าวหน้า จากผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านเภสัชกรรมคลินิกเกี่ยวกับความเห็นต่อมาตรฐานการปฏิบัติงาน และคู่มือแนะนำจะเป็นไปตามที่กำหนดในเกณฑ์ชี้วัดหรือไม่ ผลการประเมินด้วยวิธีการวิเคราะห์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นชอบด้วยถึงร้อยละ 79.18 และพบว่า การไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติงานที่เน้นประเมินเฉพาะในระบบการคัดเลือกผู้ป่วย พบปัญหาต่ำกว่าเกณฑ์ชี้วัดที่กำหนด (ร้อยละ 7.5) พบว่ามีปัญหาในระหว่างการดำเนินการตามรูปแบบและแนวทางที่กำหนดค่อนข้างน้อย และเป็นปัญหาปลีกย่อยที่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ นอกจากนี้ผลที่ได้รับจากโครงการในแง่ต่าง ๆ ได้ผลตรงตามที่ตั้งมุ่งหมาย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสามารถพิสูจน์ได้ชัดเจนแล้วว่า ระบบการติดตามผลการใช้ยาที่จัดตั้งนี้ มีประโยชน์ต่อผู้ป่วยเป็นอย่างมากตามรายละเอียดของการประเมินผลโครงการข้างต้น และเพื่อทำให้ผลการติดตามประสบความสำเร็จตามเป้าหมายได้ดี จึงควรที่จะติดตามผลการใช้ยาจากผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยคนละ 3 ครั้ง เพราะผลการให้คำแนะนำปรึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาเพียง 1 ครั้ง จะได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร เช่น ปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่ง ยังไม่ลดลงจนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.01$) เช่นเดียวกับปัญหาที่เกี่ยวกับยาจากผู้ป่วยจัดหามาใช้เอง ยังมีปัญหาทั้งที่เป็นปัญหาเก่าและปัญหาใหม่ให้แก้ไขต่อไป รวมถึงอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาที่อาจเกิดขึ้นได้โดยตลอดไม่แน่นอน นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ยาของแพทย์ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปัญหาที่ต้องติดตามต่อไป เป็นต้น

จากผลการวิจัยทำให้ทราบถึงความจำเป็นของผู้ป่วย ต่อการเข้ารับบริการต่อไปหรือไม่ อย่างไร พบว่า มีผู้ป่วยบางรายจำเป็นต้องได้รับการติดตามและแก้ไขปัญหาคือต่อไป เช่น ผู้ป่วยที่มีปัญหาการไม่ใช้ยาตามสั่ง หลงลืมได้ง่าย นิยมซื้อยามาใช้เอง และมีประวัติการเกิดอาการอันไม่พึงประสงค์ได้บ่อย เป็นต้น แต่ในผู้ป่วยบางรายที่มีปัญหาจากการใช้ยาตามสั่งน้อย และได้รับยาตามแผนการใช้ยาของแพทย์ที่แน่นอนแล้ว การให้บริการทุก ๆ ครั้งที่ได้รับยาต่ออาจเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อผู้ป่วยประเภทนี้มากนัก แต่ควรจะให้ผู้ป่วยเข้ารับบริการปีละ 2-3 ครั้ง ทั้งนี้และทั้งนั้น หากกำหนดให้มีลักษณะการคัดเลือกผู้ป่วยเข้ารับบริการตามความจำเป็นแล้ว สิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขตามมาได้แก่ ระบบการคัดเลือกผู้ป่วย

แต่ทั้งนี้ การศึกษาในโครงการนี้กระทำในโรงพยาบาลเพียงแห่งเดียว คือ โรงพยาบาลเสนา ฉะนั้นผลการศึกษาที่ได้รับอาจไม่สามารถนำไปปฏิบัติในโรงพยาบาลอื่น ๆ ได้ จนกว่าจะได้รับการดัดแปลงแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพของโรงพยาบาลในแต่ละแห่ง

และการศึกษาในโครงการนี้ ติดตามเฉพาะผู้ป่วยกลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือด. เพียงกลุ่มเดียวในผู้ป่วยนอกเท่านั้น ซึ่งยังไม่ครอบคลุมผู้มารับบริการในโรงพยาบาลที่เป็นผู้ป่วยโรคอื่น ๆ และให้ผู้ป่วยใน ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาระบบการติดตามผลการใช้ยา กลุ่มผู้ป่วยที่ยังไม่ได้ให้บริการต่อไป

นอกจากนี้ การศึกษาในโครงการยังมีข้อจำกัดที่ผู้วิจัยเป็นบุคคลภายในโครงการ และเป็นผู้ประเมินผลโครงการเอง ซึ่งอาจมีข้อดีที่ผู้วิจัยมีความเข้าใจกับปัญหาต่าง ๆ ได้ละเอียด และเข้าใจได้ดีกว่าบุคคลภายนอก แต่จะมีข้อเสียด้านความเชื่อถือและ/หรือมีผลต่อความเที่ยงตรงของผลการประเมินที่ได้รับ ฉะนั้นหากผู้ประเมินเป็นบุคคลภายนอกและได้ศึกษาระบบงานที่ดีพอแล้ว จะช่วยทำให้การประเมินโครงการได้ผลดีที่สุด

ผลการประเมินที่เป็นประโยชน์อย่างมากของโครงการ ได้แก่ ค่าใช้จ่าย/รายของผู้มารับบริการ และของผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ ซึ่งพบว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ของผู้ป่วยที่ได้รับจากการให้บริการแล้ว ข้อมูลดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากในการนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้ที่มีอำนาจ ถึงเรื่องความคุ้มค่าต่อการจัดตั้งระบบการให้บริการในสถานบริการ ทางด้านสาธารณสุขทุก ๆ แห่ง หรือ อาจนำไปเป็นข้อมูลเพื่อกำหนดนโยบายทางด้านประกันสังคมได้ต่อไป

ข้อบกพร่องหรือปัญหาอื่น ๆ ที่ต้องแก้ไขต่อไปในระบบการติดตามผลการใช้ยา ได้แก่

1. การแก้ไขปัญหาปฏิกริยาระหว่างยาจากแพทย์สั่งใช้ จากผลการดำเนินการสอบถามความคิดเห็นจากแพทย์ในแบบประเมินโครงการ ทำให้ได้ข้อสรุปต่อการแก้ไขปัญหาโดยตกลงให้เภสัชกรผู้ปฏิบัติงาน รายงานปัญหาที่พบ โดยบันทึกลงในบัตรตรวจโรคของผู้ป่วยพร้อมระบุเอกสารอ้างอิง เพื่อให้แพทย์รับทราบ และแก้ไขปัญหาต่อไป ซึ่งวิธีการที่กำหนดนี้จะได้ผลเป็นเช่นใดนั้นควรที่จะได้รับการประเมินผลในรูปแบบของการศึกษาวิจัยต่อไป

2. การปรับปรุงคู่มือแนะนำให้ความเหมาะสมยิ่งขึ้น จากผลการประเมินและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อคู่มือ โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเภสัชกรรมคลินิก ทำให้ทราบถึง

ข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไขของคู่มือแนะนำหลายประการ เช่น จัดทำรูปเล่มให้เล็กกระทัดรัด รูปภาพแสดงรูปแบบวิธีการของระบบงานให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ทำแบบฟอร์มที่ใช้ได้กับยาทุก ๆ รายการ และควรแปลข้อความที่เป็นภาษาอังกฤษ ให้เป็น ภาษาไทย เพื่อความสะดวกต่อการอ่าน เป็นต้น

3. ควรจัดทำเอกสารแนะนำการใช้ยา ในรูปของแผ่นพับของยาแต่ละรายการ ประกอบด้วยการให้คำแนะนำ และแจกให้กับผู้ป่วย หรือญาติ ที่ไม่สามารถมารับบริการได้ด้วยตนเอง เป็นเครื่องมือประกอบการให้บริการตามคำขอจากผู้ป่วย และกลุ่มแพทย์พยาบาล

4. การประเมินผลโครงการที่กำหนดในโครงการนี้ เป็นการวิจัยในเชิงกว้าง กับ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และ ผลกระทบในทุก ๆ ส่วน ฉะนั้นผลการวิจัยที่ได้รับยังมีความละเอียด ความเที่ยงตรง และความชัดเจนน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นจึงน่าที่จะได้วิจัยเพื่อประเมินโครงการในแนวเจาะลึกส่วนใดส่วนหนึ่งของโครงการต่อไป เช่น ผลกระทบทางด้านผลที่ได้รับจากการรักษา โดยมีกลุ่มควบคุม เป็นต้น

5. การจัดตั้งโครงการนี้ ทำให้ได้รูปแบบแนวทางดำเนินงานที่ชัดเจน แต่สิ่งที่ควรศึกษาต่อไป ได้แก่ การทดลองปฏิบัติงานในโรงพยาบาลหลาย ๆ แห่ง พร้อมกัน เพื่อทดสอบผลที่ได้รับ และการปรับปรุงรูปแบบแนวทางดำเนินงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

6. ผลการปฏิบัติงานของเภสัชกรผู้ปฏิบัติงาน พบว่า ยังมีปัญหาทางด้านเทคนิคทางด้านดำเนินงานตามระบบ โดยเฉพาะเทคนิคทางด้านวิชาการ เป็นปัญหามากในช่วงเริ่มต้นโครงการ ดังนั้น จึงใคร่ขอเสนอแนะกับหน่วยงานที่ต้องการเปิดการให้บริการ เช่น โครงการนี้ เภสัชกรผู้ปฏิบัติควรจะได้รับการเตรียมความพร้อมให้มีประสบการณ์ด้วยการฝึกหัดงานและฝึกอบรมในช่วงระยะหนึ่ง

7. บุคลากรที่ใช้ในระบบงาน โดยเฉพาะเภสัชกร ซึ่งต้องมีอย่างน้อย จำนวน 2 คน จากผลการปฏิบัติงาน พบว่า หากจะขยายขอบเขตการให้บริการในกลุ่มผู้ป่วยโรคอื่น ๆ และกับผู้ป่วยในด้วยนั้น หรือแม้จะจำกัดการให้บริการเพียงกลุ่มผู้ป่วยโรคเดียวตามโครงการ ก็ยังพบปัญหาอุปสรรคด้านเวลาที่จะให้บริการผู้ป่วย เพราะ เภสัชกรที่ปฏิบัติต้องมีภาระรับผิดชอบงานประจำอื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วย การสนับสนุนให้มีบุคลากรรับผิดชอบงานโดยเฉพาะ เป็นข้อเสนอที่ควรให้หน่วยงานรับผิดชอบ ได้พิจารณาแก้ไขต่อไป

การเผยแพร่โครงการ และการผลักดันระบบงานติดตามผลการใช้ยา ให้เป็นงานประจำของฝ่ายเภสัชกรรม เป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะจะเป็นผลประโยชน์ต่อผู้ป่วยที่ควรได้รับการคุ้มครองดูแล จากเภสัชกรผู้รับผิดชอบต่อยาที่จ่ายให้ครบวงจรต่อไป.